

Милана Р. Пиваш¹
ОШ „Вук Караџић“, Београд

Стручни рад
Методичка теорија и пракса, број 2/2021
УДК: 371.3::3/5]:94(084.35)
159.955:93/94
стр. 152–161

ПОДСТИЦАЈ РАЗВОЈА ИСТОРИЈСКОГ МИШЉЕЊА ПРИМЕНОМ ИСТОРИЈСКЕ КАРТЕ – МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП И ЗНАЧАЈ

Резиме: Историјски садржаји су саставни део Наставног програма предмета Природа и друштво. Картографско описмењавање је важан задатак овог предмета који се касније продубљује у другом циклусу образовања Историјска карта, као очигледно наставно средство за овладавање историјским простором, у Наставном програму се не спомиње експлицитно. Психолошка и педагошка истраживања показала су да се код деце способност оријентације у простору развија пре способности оријентације у времену. У уџбеницима се историјска карта приказује без легенде која је нужна за читање података. Учитељи је недовољно, а често и методички неправилно користе у функцији дидактичког средства. Као препреке употреби историјске карте наводи се узраст ученика, стратешки нефункционална репрезентација историјске карте у уџбеницима и недостатак универзитетске литературе.

Анализом релевантне литературе смо приказали методичку вредност примене историјске карте за развој и унапређење историјског знања. Реинтерпретацијом постојећих истраживања смо указали на недовољну учесталост и неадекватан приступ у примени историјске карте у уџбеницима и наставној пракси. Поред предлога за даља истраживања наставне праксе, циљ нам је да укажемо на примену историјске карте кроз категорије историјског мишљења које смо анализирали: хронологија, знање и разумевање догађаја, људи и промена које су се десиле у прошлости и историјско истраживање.

Кључне речи: историјска карта, историјско мишљење, картографија, Природа и друштво, историјски садржаји

¹ milana.pivas@skolavuk.edu.rs

УВОД

Историјска локализација је неопходна да бисмо изучавали било коју историјску појаву. Осврнули смо се на улогу и значај историјског мишљења у процесу учења. Основа рада су категорије историјског мишљења, односно како се оне развијају применом историјске карте. Поред дефинисања основних појмова, указали смо на методички приступ у вези са историјском картом. Интерпретирајући постојеће резултате истраживања код нас, указали смо на статус историјске карте у наставној пракси који није репрезентативан.

Циљ нашег рада је да укажемо на значај картографске писмености приликом обраде историјских садржаја у настави Природе и друштва. Сматрамо да је историјска карта неопходно наставно средство и да методичка припремљеност утиче на развој историјског мишљења код ученика.

ИСТОРИЈСКА КАРТА КАО ИЗВОР ЗНАЊА У НАСТАВИ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА

Време и простор се посматрају као два елемента једне целине. Посматрајући време збивања појаве не смемо бити незаинтересовани за то да ли је и у којој мери је та појава била условљена географском средином. Уколико се у истраживањима поред питања кад и зашто не поставља увек питање где и зашто, нећемо лако доћи до закључака (Новаковић, 1964).

Историјски извори су основни извори сазнања у историјској науци. Они су веза између прошлости и садашњости и представљају незаобилазна наставна средства. (Благданић, 2014). Они нису у функцији стварања аутентичних знања, већ треба да буду подршка различитим врстама учења (Благданић, Банђур, 2013).

У уџбеницима картографије (Љешевић, Живковић, 2001) се наводи да је картографија наука која је стара колико и људска свест. Чињеница је да она не може да опстане сама већ црпи чињенице из других наука попут географије и историје. Она је и хронолошка наука јер има своју историју, јер се картама приказују промене које су се десиле у простору (природи и друштву) током времена. Картографску писменост треба развијати од самог почетка школовања. Тад се стичу примарана и ецесијална знања и вештине која се касније проширују, продубљују и критички рефлектују на знања. (Комленовић, 2009).

Историјска карта је приказ географског простора на коме су се одиграли историјски догађаји (Лазивић, 2008), представља практично средство за развој картографске писмености приликом обраде историјских садржаја (Пејић, 2011) и средство којим се подстиче самостални рад и успешно развијају мисаоне активности ученика (Перовић, 1995). Њена основа има математичке елементе, физичко-географске карактеристике и историјске податке попут историјских назива, напуштених места и хронолошки подаци (Перовић, 1995). На тој основи уцртавају се подаци у вези са разним историјском догађајима и појавама: политичким (ток рата), економским (трговински путеви), историјско револуционарним (на области и ток устанка). Свака историјска карта има своју историјску тему која се обележава системом специјалних условних обележја. (Гитис, 1946).

Она показује динамику историјског развоја јер бележи промене у природи и друштву (Перовић, 1995) и размештања и густину становништва на територији у разним периодима (Стражев, 1965). Карта је „неопходно наставно средство јер све што се десило се мора лоцирати временски кад и просторно (где). Помоћу историјске карте локализује се догађај и територија – простор (границе државе, насеља, путеви) у неком историјском времену“ (Делетић, 2018:367).

Сврха историјске карте у настави је да ученици одреде место народа или државе коју проучавају, да уоче везу између географске средине и историјског збивања, да науче самостално да читају карту и тако проучавају на њој историјска збивања, да историјске процесе не доживе само визуелно већ емотивно па да тако карта емотивно и делује, да помоћу карте понављају, утврђују и систематизују проучену грађу (Врбетић, 1989).

Историјске карте могу да буду компликоване за ученике млађег школског узраста јер се односи на време које ученицима није блиско, али су оне лакше за разумевање него физичко-географске карте јер имају мање детаља. Свему томе доприноси да обим и дубина историјских садржаја нису јасно одређени у Наставном програму, па ауторима уџбеника и учитељима остављено да процене и одлуче о томе. Оно што посебно привлачи пажњу и представља проблем у реализацији историјских садржаја у Србији јесте мали број расположивих часова за историјске садржаје, посебно у четвртој разреди када се ради целокупна историја државе Србије (Благданић, Банђур, 2018).

Уз помоћ карте у највећој мери може помоћи да се схвати ток историјских догађаја, да се прикажу историјске мреже и законитости. Помоћу карте ми показујемо историјске везе, посебно узрочне (Вагин, Сперанскаја, 1968). Ма колико била разноврсна, садржајна и приступачна, историјска карта не може сасвим да замени текст, књигу или уџбеник, али исто тако она је незаменљива у било каквом покушају да се оживи историјска прошлост (Новаковић, 1964). Упечатљиве историјске карте могу постати наставно средство које ће се користити тако да подстиче ученике да активно учествују у конструисању знања и да развијају историјско мишљење (Благданић, Ристић, 2015).

МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП У РАДУ СА ИСТОРИЈСКОМ КАРТОМ И ЗНАЧАЈ У НАСТАВИ

Да бисмо могли рећи да је историјска карта добила своје место у настави, потребно је отклонити низ досадашњих слабости. Једна слабост је недовољан број историјских карата које би одговарале захтевима програма. Друга слабост је недовољно познавање својства карте оних који треба да је примењују, што само по себи има приличну резервисаност према овом наставном средству. У слабост се може убројати да нема традиције у коришћењу историјске карте. (Новаковић, 1964).

Препоручљиво је да се одаберу историјске карте које немају превише информација за млађи основношколски узраст. Дobar начин увођења ових карата јесте поређење општегео-

графске и историјске карте. Обе користе сличан сликовни језик, али ипак постоје значајне разлике у њиховом читању. На пример, за разлику од географских карата, нијансирањем исте боје представља се промена територије једне државе, а контрастним бојама се означавају суседне државе (Перовић, 1995).

Потребна је поступност као у обради појмова, тако и у погледу садржине материјала и у примени појединих начина рада. Ученици најпре морају да добити низ представа да би на тој основи изводили појмове и закључке. Пре него што упознамо децу са картом, неопходно је дати им представу о простору, о разним величинама простора, њиховом представљању и распореду (Кушњир, 1949).

Методичари историје саветују паралелну употребу зидне карте и карте у уџбенику. На тај начин се уче да се сналазе у размери карте и припреми их за самостални рад (Гитис, 1946). Наставник треба да научи себе и ученике, да пре него што покаже на карти, речима опише споменућу територију (Стражев, 1965).

Из перспективе ученика, сналажење на историјској карти није лак задатак, што је у знатној мери резултат недовољног и неадекватног коришћења карте. Није довољно да ученици само покажу догађај на историјској карти приликом провере наученог. (Перовић, 1995). Задатак је да се ученици оспособе да читају бар основне информације са историјске карте. Не треба да се уздају да ће то урадити предметни наставник у старијим разредима основне школе, пошто оспособљавање за читање историјске карте није предвиђено ниједним наставним програмом за историју (Благданић, Банђур, 2018).

Редко наводи да су најчешће грешке које ученици праве приликом анализе карте су читање знакова, анализа размере, усмено формулисање места на карти. Код ученика млађих разреда представе о просторним односима слабо су повезане са временским представама, а често и са током историјског догађаја. Ученици још увек нису свесни значаја повезивања тих веза. Утврђивање тих веза продубљује знање о узроцима и развоју догађаја као што су ратни походи, правци трговачких путева и слично (Редко, 1965).

Аутори изјављују да приликом учења лекција из друштвених наука ученике лако могу омести управо бројне информације – то омета разумевање суштине друштвених појмова и не доприноси њиховом развоју (Beck, McKeown & Gromoll, 1989). Потребно је размотрити како презентовати текст тако да за ученике буде првокративан, с обзиром на њихово предзнање и асоцијативне способности (Beck & McKeown, 2002). Према речима ученика, за усвајање друштвених садржаја потребна им је помоћ у тумачењу основног текста, а мишљења су и да уџбеник садржи превише информација и уоквирених дефиниција које се морају запамтити. Такође, сликовна значења их често доводе у заблуду (Трбојевић, Шпановић, Власта, 2019).

КАТЕГОРИЈЕ ИСТОРИЈСКОГ МИШЉЕЊА

Постојање специфичног историјског мишљења проистиче из става да мишљење није универзална категорија, већ је увек предметно специфично, односно да је у нашем случају од-

ређено природом историјског знања. Пешикан-Аврамовић наводи да се предмет историјског мишљења збио у прошлости, дакле не може се директно посматрати, о њему се може само закључивати и то на основу увек непотпуних, никада коначних, а често несигурних података (Пешикан-Аврамовић, 1996).

Ради потпунијег и лакшег сагледавања историјског мишљења, нећемо га анализирати као јединствен процес, већ ћемо издвојити различите сегменте историјског мишљења унутра сваког сегмента (категорије) размотрити могућности за коришћење историјске карте (Благданић, Ристић, 2015). Разликујемо три категорије историјског мишљења: хронологија и временски односи, знање и разумевање догађаја, људи и промена које су се десиле у прошлости и историјско истраживање - историјска анализа и интерпретација (историјских извора) и презентовање прикупљених података о историјским садржајима.

Хронологија представља временски уређен редослед којим су се јављали догађаји у прошлости, од најстаријих времена до данас. Хронологија се не може савладати изоловано, она је елемент констукције знања о прошлости која обезбеђује оквир за организовање идеја о историјским променама, њиховим узроцима и последицама на друге догађаје. Истраживања (Благданић, 2014) нам показују да учитељи тврде да је најзначајнија категорија за овладавање историјским мишљењем управо овладавање хронологијом и временским односима.

Друга категорија историјског мишљења обухвата два различита нивоа знања. Први ниво је чињеничко знање које представља само први корак у развоју историјског мишљења. С друге стране, разумевање је процес дубљег проницања у суштину оног што се проучава. Историјске чињенице представљају нужан, али недовољан услов за разумевање историјских садржаја, односно за развој историјског мишљења. Један од предуслова разумевања историјских садржаја је увид у контекст и узрочно-последичне везе и односи. Историјским догађајима дајемо смисао кроз узрочност. Потпуно сагледавање историјских садржаја немогуће је без разумевања континуитета и промена историјских појава. Разумевање промена кроз време и простор централно је за историјско мишљење као и уочавање остатака прошлости у свакодневном животу (Благданић, 2014).

Историјско истраживање је сложен задатак. Положај ученика у савременој настави указује на потребу да се ученици (уз ограничења која потичу од њиховог узраста и врсте садржаја) барем повремено ставе у ситуацију да имитирају елементе карактеристично за научно истраживање - постављање хипотеза, активно истраживање, неизвесност резултата и слично (Благданић, 2014). Интерпретација података из прошлости је још један аспект односа прошлости и садашњости. Важно је да ученици разумеју да историчари не пишу историју, већ закључке који се заснивају на доказима. Од свих сегмената историјског мишљења, најмањи проценат учитеља сматра ову категорију прмереном на млађем основношколском узрасту. Један од заједничких сегмената историјског мишљења је историјско истраживање које се у највећој мери односи на рад са историјским изворима односно њихову анализу и интерпретацију (Благданић, Банђур, 2013).

Ради потпунијег разумевања категорија, наводимо пример могућности примене историјске карте када се обрађује наставне јединица која се односи на територију Србије за време

владавине Душана Силног. Циљ је да приликом разматрања категорија историјског мишљења укажемо на значај примене историјске карте. Одабрана је наставна јединица јер се за њен садржај, као и за основне појмове везује употреба историјске карте. У том смислу, посебно место заузима принцип рада обрнуте учионице.

Постоје разни модалитети као на пример одређивање временске удаљености од прошлог догађаја до дана данашњег, утврђивање трајања историјске појаве, поређења трајања. У том случају, ученици могу да хронолошки објасне измену територије наше државе током владавине Душана Силног, територију некадашње СФРЈ и територију након 2006, користећи историјске карте. Ради репрезентативног прегледа, могу користити презентације. Током овог задатка треба да уоче хронолошку измену границе територије. Треба обратити пажњу и на главне градове, површину територије и број становника. Идеја је да се презентовани подаци представе на ленти времена. Овом врстом активности, ученици самостално праве ленту времена користећи историјске карте што директно повезује време и простор.

Друга категорија обухвата чињеничко знање и разумевање. Чињеничко знање се односи на препознавање историјске карте, али се не односи и на читање података са ње. Разумевање се односи на читање налога који треба да се налазе поред карте. Поред историјске карте непоходно је да стоји налог који упућује на читање као и размер карте. Учитељ треба да на репрезентативном примеру допринесе развоју ове категорије. Идеја је да се знање из основног текста примени на карти. Ученици праве своје историјске карте које користе у процесу даљег учења.

Трећа категорија мишљења се односи на историјско истраживање. Сматрамо да је истраживање, било које врсте значајно за ученике јер на тај начин стичу нова сазнања о времену о коме говори историјски извор. Један од начина да се врши истраживање је да ученици истраже какве су биле територије данашњих великих држава и како је њихово слабљење или јачање утицало на територију Србије користећи историјску карту. Упоредном анализом ученици би уочили међусобну повезаност територија суседних држава кроз време.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ПОСТОЈЕЋИХ ИСТРАЖИВАЊА О ИСТОРИЈСКОЈ КАРТИ

Налази истраживања (Комленовић, 2009) показују да више од половине испитаника у Србији овладало је оријентацијом у простору, мање од четвртине ученика уме да користи географску карту, односно да препозна и да одреди положај тачака и објеката на њој. Картографска писменост се недовољно развија, а карте су постале само илустрација одређеног простора или неког процеса на Земљи.

Сазнајемо да је последица имплицитног присуства историјске карте у наставном програму вероватно је један од кључних разлога слабих постигнућа ученика четвртог разреда у читању информација презентованих на историјској карти (Благданић, 2011). Ту чињеницу нам потврђује истраживање (Благданић, Џиновић, 2014) и указује на контрадикторност у томе да у наставном програму се не помиње историјска карта, а да се налази у готово свим уџбеници-

ма за овај предмет. С друге стране, лента времена, која показује хронолошки ток јављања историјских појава, догађаја или личности, не може да замени историјску карту, јер не приказују исти садржај.

Што се тиче ставова учитеља резултати истраживања (Благданић, Банђур, 2013) показују да учитељи често користе историјске изворе, у већој или мањој мери. Резултат овог истраживања говори да су извори коришћени у виду илустрације времена без конкретног везивања за сам садржај. Примаран проблем је формално образовање учитеља, недовољан број акредитованих семинара као и недостатак новије стручне литературе на српском језику. Велики проблем је и направити стратешки добар одабир историјских извора који је примерен узрасту и усклађен са историјским садржајима у настави природе и друштва.

Учитељи су највише неповерљиви према могућностима ученика трећег и четвртог разреда да овладају читањем историјске карте. Свега 26% испитаних учитеља сматра да је овај захтев примерен на овом узрасту. Историјско истраживање у Наставном програму за природу и друштво може се јасно уочити у већем броју наставних јединица, како у трећем, тако и у четвртном разреду. У фокусу пажње у трећем разреду је разумевање појма и врсте историјског извора, док је у четвртном јасно планирано истраживање историјских извора. Учитељи рад на историјским изворима и коришћење историјске карте сматрају најмање важним за разумевање историјских садржаја, што је у супротности са савременим методичким концепцијама о раду на историјским садржајима у млађим разредима основне школе (Благданић, 2014).

Иако већина учитеља тврди да ученике оспособљава за коришћење историјске карте, питање је каквог је квалитета та обука јер резултати поменутог истраживања (Благданић, 2011) указују да већина ученика четвртог разреда основне школе има тешкоће приликом читања информација приказаних на историјској карти.

Подаци истраживања (Благданић, Џиновић, 2014) указују на површан приступ историјској карти, како у уџбеницима за природу и друштво, тако и у наставној пракси. Већина испитаних учитеља не уочава недостатак овог сегмента у сопственом формалном и неформалном образовању. Долазимо до закључка да су нам учитељи пружили неку врсту професионално пожељних одговора о својим стучним компетенцијама у вези са овом темом.

Подаци прикупљени у оквиру истраживања (Благданић, Банђур, 2013) показују да већина учитеља (72,3 %) историјске изворе користи као илустрацију времена о коме сведоче, без анализирања података који су експлицитно или имплицитно део историјског извора, без поређења са садашњим временом у потрази за историјским континуитетом и променама које су се десиле.

Истраживања (Благданић, Ковачевић, 2012) показују да на основу конкретних, разумљивих и узрасно примерених историјских извора могу се осмислити активности које ће послужити за изучавање: одређених временских периода и начина живота; различитих углова гледања на исти догађај; разлика и сличности између прошлости и садашњости. Извори треба да су подршка различитим врстама учења. Што се тиче заступљености, сазнајемо да се у уџбеницима се највише налазе фотографије историјских догађаја. У просеку таквих извора је 40 по

уџбеничком комплету. На другом месту су уметничке слике и фреске (30). Историјска карта се у неким уџбеничким комплетима не појављује (Едука), а у осталим комплетима се јавља знатно мање у односу на остале историјске изворе (Креативни центар 6, Завод за уџбенике 16, Клет 12, Нова школа 6).

Истраживања (Благданић, Џиновић, 2014) су показала да уз историјску карту у уџбеницима има легенда и размер, али не постоје налози који упућују на ученике на „читање“ приказаних карата и анализу информација приказаних на њима. Тиме се функција историјске карте у уџбенику своди на илустрацију уџбеничког текста.

У испитаним уџбеничким комплетима постоји тек 36 налога што значи да сваки четрнаести историјски извор је праћен налогом. Ово указује да је доминантна функција историјских извора у уџбеницима илустрација уџбеничког текста (Благданић, Ковачевић 2012).

Уџбеници природе и друштва не представљају довољну основу за самосталну ученичку конструкцију знања. Они представљају дословну репликацију фронталног рада наставника и да су преоптерећени фактографијом. Не указују на смислене везе између појмова, као и да не подржавају развој критичког мишљења. Потребно је припремити наставнике за рад са уџбеницима (уознавање са теоријским и емпиријским истраживањима уџбеника, разумевања карактеристика доброг уџбеника) што указује на потребу даљих истраживања (Трбојевић, Шпановић, Власта, 2019).

ЗАКЉУЧАК

Сналажење у времену које је утицало на измену простора је много лакше уколико се користе историјске карте. Сматрамо да историјско мишљење афирмативно делује на развој социјалне и емотивне интелигенције. Није сигурно ко треба да припреми ученика на сналажење на историјској карти - учитељ или наставник историје?

Носећа идеја овог рада је да укажемо на значај историјске карте у процесу обраде историјских садржаја. Њена улога је ученик усаврши картографску писменост, уочи везу времена и простора и да уз помоћ ње, разуме појаве које су се десиле у прошлости..

Интерпретирани резултати нам потврђују чињеницу да учитељи нису у довољној мери методички поткрепљени неопходним знањем неопходним за коришћење историјске карте. Неопходно организовати успешну стратегију развијања квалитета учења историјских садржаја коришћењем историјске карте. У супротном, неорганизована методичка организација доводи до површног усвајања садржаја и историјска карта губи свој разноврсни значај.

Предлози за истраживачки део рада су да се испита у којој мери су водећи издавачи уџбеника посвећени историјској карти. Ближе речено, направити приказ заступљености различитих врста историјских карата и направити паралелу са садржајем који се обрађује. Сматрамо да историјских карата у уџбеницима нема у довољној мери колико је потребно за обраду садржаја предвиђене планом. С тим у вези, требало би испитати њихову употребну функцију и образовну вредност у уџбенику. Такође, требало би испитати и методичку оспособљеност

и ставове учитеља за рад на историјској карти и картографској писмености, уопште. У наставном плану би требало да постоји један блок часова који је посвећен картографској писмености, конкретно, историјској карти. Требало би и да се ученику скрене пажња на олакшице у учењу и разумевању уколико се користе све врсте карата.

Литература:

1. Банђур, В., Благданић, С., Картал, В (2008). Картографско описмењавање ученика у млађим разредима основне школе. У: Ивица Радовановић, Вера Ж. Радовић (ур.) *Иновације у основношколском образовању – од њојојеће ка мојојем*, Београд: Учитељски факултет, 276-285.
2. Beck, I. L., McKeown, M. G. & Gromoll, E. W. (1989). Learning from social studies texts. *Cognition and Instruction*, 6(2), 99–158. DOI: 10.1207/s1532690xci0602_1 Beck, I. L. & McKeown, M. G. (2002). Questioning the author: Making sense of social studies. *Educational Leadership*, 30(3), 44–47
3. Благданић, С. и Банђур, В. (2013). Историјски извори у функцији развоја у настави природе и друштва, *Настава и васпитање*, 2, 234-249.
4. Благданић, С. и Банђур, В. (2018). *Методика наставе природе и друштва*. Београд: БИГЗ.
5. Благданић, С. (2014) *Историјски садржаји у настави природе и друштва*. Београд: Учитељски факултет.
6. Благданић, С. и Ковачевић, З. (2012). Методички приступ историјским изворима у уџбеницима за природу и друштво, *Иновације у настави*, 2, 59-68.
7. Благданић, С., Ристић, М. (2015). Подстицај развоја историјског мишљења применом хибридног модела е-учења. *Учење и настава, Клеић друштво за развој образовања*, 3, 513-526.
8. Vagin, A. A., Speranskaja, N. V. (1968). *Osnovna pitanja nastave istorije*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
9. Врбетић, М. (1989). *Како учити историју*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
10. Гитис, И. В. (1949). *Методика основне наставе историје*. Београд: Знање.
11. Delečić, Z. (2018). *Metodika i tehnologija nastave istorije*. Priština: Filozofski fakultet.
12. Демарин, Ј. (1956). *Методика наставе историје*. Београд: Полит.
13. Драгић, Ж., Жењић, С. (2017). *Прилози методике наставе природе и друштва*. Бања Лука: Филозофски факултет.
14. Кушњир, Ј. М. (1949). *Metodika rada s kartom u osnovnoj školi*. Beograd, Znanje.
15. Новаковић, Р. (1964). О значају, месту и улози историјске карте, у: *Настава историје у основној школи, њајошко-методска ујусва*, ур: Миленко Николић, Београд: Завод за основно образовање и образовање наставника, 104-115.
16. Матовић, М., Буквић, С. (1996). *Методика наставе природе и друштва*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

17. Pejić, R. (2011). *Metodika nastave istorije*. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike I nastavna sredstva.
18. Перовић, М. (1995): *Методика наставе историје*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
19. Пешикан-Аврамовић, А. (1995): *Треба ли деца историја*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
20. Pletenas, V. (1990). *Osnove metodike nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Redko, A. Z. (1965). *Psihologija učenja istorije*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
22. Stražev, A. I. (1956). *Metodika nastave istorije*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
23. Трбојевић, А., Шпановић, С., Власта, Х. (2019). Како ученици виде улогу уџбеника Природе и друштва. *Зборник институте за педагошка испрживања*, 1, 129-141.

Milana R. Pivaš
PS „Vuk Karadžić“, Belgrade

ENCOURAGING THE DEVELOPMENT OF HISTORICAL OPINION BY USING A HISTORICAL MAP - METHODOLOGICAL APPROACH AND SIGNIFICANCE

Summary: Historical contents are an integral part of the Curriculum of the subject Nature and Society. Cartographic literacy is an important task of this subject, which is later deepened in the second cycle of education. Historical map, as an obvious teaching tool for mastering historical space, is not explicitly mentioned in the curriculum. Psychological and pedagogical research has shown that children's ability to orient in space develops before the ability to orient in time. In textbooks, the historical map is presented without the legend necessary to read the data. Teachers use it insufficiently, and often methodically incorrectly, as a didactic tool. Obstacles to the use of historical maps include the age of students, the strategically dysfunctional representation of historical maps in textbooks, and the lack of university literature.

By analyzing the relevant literature, we have presented the methodological value of the application of the historical map for the development and improvement of historical knowledge. By reinterpreting the existing research, we pointed out the insufficient frequency and inadequate approach in the application of the historical map in textbooks and teaching practice. In addition to suggestions for further research on teaching practice, our goal is to point out the application of the historical map through the categories of historical thinking we analyzed: chronology, knowledge and understanding of events, people and changes that have happened in the past and historical research.

Keywords: historical map, historical thinking, cartography, Nature and society, historical contents